

ЗАСТОСУВАННЯ МОДИФІКОВАНОЇ ТАКСОНОМІЇ БЛУМА У ФОРМУВАННІ КОГНІТИВНОЇ ПІДСТРУКТУРИ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. Актуалізовано проблему вироблення соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників, структуру якої складають такі компоненти, як мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний та особистісно-рефлексивний. Розкрито теоретичний аспект застосування модифікованої таксономії Блума у формулюванні та оцінюванні результатів навчання при підготовці майбутніх соціальних працівників й формуванні їх соціальної компетентності. Представлено зразки завдань та запитань щодо формування когнітивної підструктури когнітивно-діяльнісного компоненту соціальної компетентності студентів-бакалаврів спеціальності 231 «Соціальна робота», котрі розроблено відповідно до рівнів пізнавальних процесів модифікованої таксономії.

Ключові слова: майбутні соціальні працівники, компетенція, компетентність, соціальна компетентність, когнітивна сфера особистості, модифікована таксономія Блума.

Sydoruk Iryna

Lesya Ukrainka Eastern European National University

APPLICATION OF BLOOM'S REVISED TAXONOMY IN THE FORMATION OF THE COGNITIVE SUBSTRUCTURE OF THE SOCIAL COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKERS

Summary. The article actualizes the problem of developing social competence of future social workers. Its structure consists of such components as motivational-value, cognitive-activity and personal-reflexive. The interpretation of the concepts «competence», «social competence» is presented. It is noted that the quality of social competence formed in future social workers and related competencies will be higher if students develop cognitive sphere by Bloom's taxonomy in the educational process. Its theoretical aspect of the formulation and evaluation of learning outcomes in the training of future social workers and the formation of their social competence is revealed. In this scientific investigation, special attention is paid to the cognitive substructure of the cognitive-activity component of social competence of the future specialist of the socio-economic sphere, which reflects the formation of a system of social competencies (social knowledge, knowledge of the subject area, knowledge «how to act» and «how to be») and the ability to know the socio-professional reality. The implementation of the main provisions of B. Bloom's theory is revealed on the example of a special course «Social competence of a specialist of the socio-economic sphere». Its purpose is to form students' social competence by understanding its structure and content, motivating and forming attitudes of students to socio-professional self-development, development and construction of individual trajectory of social and professional development, the formation of lifelong learning skills. Samples of tasks and questions on the formation of the cognitive substructure of the cognitive-activity component of social competence of bachelor students of the specialty 231 Social Work are presented, which are developed by the levels of cognitive processes of Bloom's revised and modified taxonomy. To assess the cognitive sphere of students in the context of developing their social competence, the author proposes three levels of its formation, which are correlated with the levels of cognitive processes of taxonomy.

Keywords: future social workers, competence, social competence, a cognitive sphere of personality, Bloom's revised taxonomy.

Постановка проблеми. Актуальним завданням сучасної вищої школи є реалізація компетентнісного підходу в освіті, котрий передбачає спрямованість на формування й розвиток компетенцій та компетентностей особистості, досягнення нового цілісного освітнього результату, що «віддзеркалює підсумок одночасного засвоєння змісту освіти й розвитку особистості, що опанувала значущий для неї зміст» [2, с. 73]. Особливо це стосується підготовки соціально компетентних майбутніх соціальних працівників, професійна діяльність яких здійснюватиметься безпосередньо у сфері «людина-людина». Для них соціальна компетентність – це важливий елемент суспільного життя, що стимулює суспільство до розвитку; діяльність, спрямована на пошук оригінальних рішень у різних ситуаціях; процес здійснення соціально значи-

мої діяльності по перетворенню навколишнього середовища та створенню нового продукту; здатність аналізувати, узагальнювати і використовувати на практиці свій життєвий досвід; спосіб отримання певного соціального досвіду через соціальну взаємодію з оточуючими.

Зважаючи на зазначене вище, сьогодні набуває актуальності питання пошуку ефективних механізмів формування компетентностей та компетенцій студентів у процесі їх фахової підготовки. З цією метою ми звернулися до модифікованої таксономії Блума, яка, на наш погляд, максимально спрямована на реалізацію зазначеного вище, так як торкається когнітивної сфери особистості, орієнтована на побудову чіткої системи освітніх цілей і результатів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання застосування таксономії Блума

в освітньому процесі вищої школи стосуються праці Н. Бабикової, К. Люліної та Ш. Мирзакулова, І. Завгороднього, К. Лазаренко, Н. Білери, Ж. Бактибаєва, Н. Хмельницької, К. Клушиної, Т. Краснової, С. Проскури й ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, не-зважаючи на актуальність піднятої у статті проблеми, наявні вагомні напрацювання науковців, потребує уваги та дослідження проблема застосування таксономії Блума у формулюванні та оцінюванні результатів навчання при підготовці майбутніх соціальних працівників (МСП) й формуванні їх соціальної компетентності (СК).

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття основних аспектів застосування модифікованої таксономії Блума у контексті формування соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Виклад основного матеріалу. Провідними поняттями компетентнісного підходу є дефініції «компетенція» й «компетентність». Під терміном «компетенція» розуміємо наперед задану нормативну вимогу до підготовки спеціалістів певної галузі (у нашому випадку – майбутніх соціальних працівників), що виступає результатом навчання у закладі вищої освіти, є потенціалом, певним інформаційним, персональним ресурсом особистості, єдиничною здатністю майбутнього професіонала виконувати певне соціальне чи професійне значуще завдання й зумовлює зміст освіти. Теоретико-методологічний аналіз наукових розвідок учених та власні дослідницькі пошуки дають підставу представити поняття компетенції, застосувавши сукупність таких її складових частин: когнітивної (знання – теоретичне знання академічної сфери, знання того, як діяти, як бути), концептуальної (розуміння теорії), контекстуальної (розуміння предметної сфери, змісту сфери діяльності, середовища, у якому вона реалізується); інструментальної (здатності – уміння). Компетенцію розглядаємо як внутрішній потенціал, а компетентність – як прояв компетенцій у діяльності, сформоване особистісне надбання, котре передбачає наявність мінімального досвіду застосування компетенції [1, с. 9]. Вбачаємо, що інтеграція всіх складників компетенції, опосередкована особистісними характеристиками (сукупність якостей, ставлень, цінностей), за наявності активного мотиву діяльності (виконання професійних функцій, задач, міжособистісна комунікація тощо)

трансформує її в компетентність. Тобто, поняття «компетентність» є ширшим за «компетенцію», уміщує останню.

Ураховуючи специфіку поняття «компетенція», її сутність та зміст, убачаємо, що якість сформованої у МСП СК та пов'язаних із нею компетенцій буде вищою за умови розвитку у студентів когнітивної сфери шляхом застосування теоретичних та прикладних аспектів модифікованої таксономії Блума (В. Bloom). Науковцем та його послідовниками (Л. Андерсен (Anderson), Д. Кратволю (Rathwohl), Е. Сімсон (Simpson), А. Херроу (Harrow), У. Доусон (Dawson), Т. Ферріс та С. Азіз (Ferris and Aziz)) [7, с. 236] створено таксономії в пізнавальній, афективній і психомоторній сферах. Таксономія – класифікація й систематизація «об'єктів, яка побудована на основі їхнього природного взаємозв'язку і використовує для опису категорії, розташовані послідовно, за наростаючою складністю, тобто за ієрархією» [2, с. 72].

Зокрема, необхідність створення таксономії в когнітивній сфері Б. Блум пояснював потребою у відстежуванні результатів освітнього процесу, що правомірно співвідноситься з основними положеннями компетентнісного підходу. В її основу покладено принцип ієрархічної залежності, коли кожна наступна категорія складніша за попередню й обов'язково включає її [3, с. 24–25]. Відповідно до теорії, когнітивна (пізнавальна) сфера особистості містить шість послідовних рівнів складності: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання. Для формулювання результатів навчання Б. Блум запропонував набір дієслів за рівнями складності. Проте з «розвитком зазначеної теорії положення верхніх рівнів засвоєння (синтезу та оцінювання) було переглянуто ..., а також запропоновано перейти у назві рівнів від іменників до дієслів» [7, с. 236]. Послідовниками теорії (Л. Андерсоном (A. Anderson), Д. Кратволем (D. Rathwohl)) визначено такий порядок рівнів пізнавальних процесів у когнітивній сфері: пам'ятати, розуміти, застосовувати, аналізувати, оцінювати, створювати [8].

Реалізуючи мету статті зазначимо, що під соціальною компетентністю МСП розуміємо набуте інтегроване особистісне утворення, сукупність соціальних знань, умінь, навичок, досвіду, мотивів діяльності, цінностей та особистісних якостей, зокрема професійно значущих, і здібностей, які дають змогу майбутньому фахівцю ефективно взаємодіяти із соціумом, устанавлювати контак-

Таблиця 1

Модифікований варіант таксономії Блума
(Л. Андерсон, Д. Кратволю)

Рівні пізнавальних процесів	Пам'ятати	Розуміти	Застосовувати	Аналізувати	Оцінювати	Створювати
Знання						
Фактологічні знання (<i>Factual Knowledge</i>)						
Концептуальні знання (<i>Conceptual Knowledge</i>)						
Процедурні знання (<i>Procedural Knowledge</i>)						
Метакогнітивні знання (<i>Metacognitive Knowledge</i>)						

Джерело: [5, с. 27]

ти з різними соціальними групами, продуктивно виконувати соціальні ролі, функції в межах компетенції соціального працівника й у головних сферах діяльності людини. Її структуру розглядаємо через сукупність таких компонентів: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного, особистісно-рефлексивного. У даній науковій розвідці окрему увагу відводимо когнітивній підструктурі когнітивно-діяльнісного компонента СК майбутнього фахівця соціономічної сфери, що відбиває сформованість системи соціальних компетенцій (соціального знання, знання предметної сфери, знання «як діяти» та «як бути», знання змісту компетенції) і здатність пізнавати соціально-професійну реальність. Реалізацію основних положень теорії Б. Блума будемо розкривати на прикладі спецкурсу «Соціальна компетентність фахівця соціономічної сфери». Його мета – сформулювати СК МСП через осмислення її структури та змісту, мотивування та формування настановлень у студентів на соціально-професійний саморозвиток, розробку та побудову індивідуальної траєкторії соціального та професійного становлення майбутніх фахівців, формування навичок навчання впродовж життя. Спецкурс розрахований на студентів-бакалаврів спеціальності 231 «Соціальна робота». Мета курсу реалізується через формування у студентів знань та розуміння змісту СК шляхом опрацювання ними таких тем, як «Вимоги до фахової підготовки соціально компетентних соціальних працівників», «Концептуальні підходи до визначення змістової сутності поняття «соціальна компетентність соціальних працівників»», «Структура соціальної компетентності соціального працівника», «Можливість освітньо-виховного середовища закладу вищої освіти у формуванні соціальної компетентності особистості», «Міжсекторна взаємодія університету на рівні соціального партнерства зі службами та організаціями громади та місце студента у ній», «Менторство та роль менті у соціальному та професійному становленні особистості», «Інструментарій з формування соціальної компетентності особистості». До кожної з тем запропоновано перелік запитань та завдань, розроблених на основі модифікованої таксономії Блума, відповідно до якої, сформованість пізнавальних процесів за рівнями передбачає [4; 6]:

– рівень *«пам'ятати»/«знати»* – запам'ятовування та відтворення термінів, конкретних фактів, методів і процедур, основних понять, правил, принципів, цілісних теорій. Ключові дієслова, котрі скеровують мисленнєву діяльність студентів: визначте, повторіть, знайдіть, покажіть, перекажіть, назвіть та ін. Результат, якого досягають студенти: пригадують, визначають, ідентифікують;

– рівень *«розуміти»* – здатність встановлювати зв'язок одного матеріалу з іншим, перетворювати його з одної форми вираження в іншу, переводити його з однієї «мови» на іншу, прогнозування майбутніх наслідків, що впливають із наявних даних. Ключові дієслова, котрі скеровують мисленнєву діяльність студентів: поясніть, опишіть, розпізнайте, оберіть, перекажіть своїми словами та ін. Результат, якого досягають студенти: пояснюють поняття, ідеї, концепції;

– рівень *«застосовувати»* – вміння використувати вивчений матеріал у конкретних умо-

вах і нових ситуаціях (застосування правил, методів, умінь розбивати матеріал на складові поняття, законів, принципів, теорій). Ключові дієслова, котрі скеровують мисленнєву діяльність студентів: застосуйте, поясніть, виберіть, завершіть, проілюструйте та ін. Результат, якого досягають студенти: застосовують набуті знання, уміння, навички в іншій ситуації, контексті;

– рівень *«аналізувати»* – виділення частин цілого, виявлення взаємозв'язків між ними, осмислення принципів організації цілого. Ключові дієслова, котрі скеровують мисленнєву діяльність студентів: визначте частини, встановіть послідовність, структуруйте, порівняйте та ін. Результат, якого досягають студенти: визначають, виокремлюють і порівнюють частини, функції, структуру, встановлюють зв'язки;

– рівень *«оцінювати»* – вміння оцінювати значення того чи іншого матеріалу для конкретної мети. Ключові дієслова, котрі скеровують мисленнєву діяльність студентів: оцініть, доведіть, переконайте, обґрунтуйте, порекомендуйте, висловіть ставлення та ін. Результат, якого досягають студенти: оцінюють дані, отримані в ході дослідження з точки зору його завдань, формулюють оцінні судження;

– рівень *«створювати»* – вміння комбінувати елементи, щоб одержати ціле з новою системною властивістю. Ключові дієслова, котрі скеровують мисленнєву діяльність студентів: створіть, розробіть, об'єднайте, запропонуйте та ін. Результат, якого досягають студенти: розробляють щось нове на основі отриманих знань, умінь, навичок [7, с. 236–237].

У таблиці 2 подано перелік завдань та запитань для формування СК студентів, котрі розроблені на основі модифікованої таксономії Блума.

Ґрунтуючись на основних аспектах модифікованої таксономії Блума, нами умовно визначено три рівні сформованості когнітивної підструктури соціальної компетентності студентів, як от: низький/репродуктивний (відповідно до таксономії – це рівні пізнавальних процесів «пам'ятати/знати» та «розуміти»), середній/конструктивний (до попередніх, додано такі рівні пізнавальних процесів, як «застосовувати», «аналізувати») та високий/творчий (до попередніх, додано такі рівні пізнавальних процесів, як «оцінювати», «створювати»). Зауважимо, що провідне завдання викладача – налаштувати навчальний процес з поступовим переходом засвоєння знань студентами від репродуктивного рівня до творчого.

Висновки і пропозиції. Таким чином, застосування модифікованої таксономії Блума під час фахової підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти сприяє удосконаленню організації навчально-виховного процесу, підвищенню якості освіти. У формуванні когнітивної підструктури когнітивно-діяльнісного компоненту соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників дає змогу сформулювати цілі навчання через конкретні дії та операції, оцінити його результати. Перспективи подальших досліджень убацьмаємо у розкритті основних аспектів модифікованої таксономії Блума у афективній сфері в контексті формування соціальної компетентності студентів.

Таблиця 2

Завдання та питання для формування соціальної компетентності студентів-бакалаврів спеціальності 231 «Соціальна робота» відповідно до рівнів пізнавальних процесів модифікованої таксономії Блума

Рівні пізнавальних процесів	Запитання та завдання для студентів
Пам'ятати/знати (Remember)	<p>Назвіть основні сфери, що транслюють вимоги до соціально компетентного фахівця та його підготовки. Дайте визначення таким поняттям, як «компетенція», «компетентність», «соціальна компетентність». Назвіть, хто з науковців досліджував соціальну компетентність майбутніх соціальних працівників. Складіть список показників, які необхідно взяти до уваги при оцінюванні мотиваційно-ціннісного (когнітивно-діяльнісного, особистісно-рефлексивного) компоненту соціальної компетентності соціального працівника. Дайте визначення поняттям «освітнє середовище університету», «навчальне середовище університету», «освітньо-виховне середовище університету». Складіть список волонтерських організацій Вашого регіону. Оберіть одну з інноваційних технологій вищої освіти та схарактеризуйте її. Назвіть ефективні форми вироблення соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників.</p>
Розуміти (Understand)	<p>Поясніть різницю між формальною, неформальною та інформальною освітою. Ідентифікуйте учасників і визначте цілі фахової підготовки майбутніх соціальних працівників. Поясніть різницю між поняттями «компетенція» та «компетентність». Поясніть різницю між зовнішньою та внутрішньою мотивацією. Поясніть різницю між поняттями «активність», «мобільність». Проілюструйте важливість ролі мотивації для професійного та особистісного становлення соціального працівника. Поясніть різницю між поняттями «менті» та «ментор». Виділіть основні функції ментора щодо формування соціальної компетентності студента.</p>
Застосовувати (Apply)	<p>Покажіть, як зміни в суспільстві впливають на фахову підготовку майбутніх соціальних працівників. Протестуйте сформованість власної соціальної компетентності та окремих її складових частин за власноруч підібраними методиками. Розробіть план заходів волонтерської групи вашого факультету. Запропонуйте перелік питань/проблем у вирішенні яких Ви потребуєте допомоги ментора.</p>
Аналізувати (Analyze)	<p>Подискутуйте на тему: «Як самоосвіта та саморозвиток впливають та професійне становлення фахівця та формування його соціальної компетентності?». Проаналізуйте та співставте визначення «соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників», що представлені у працях науковців. Проаналізуйте наявні моделі соціальної компетентності майбутнього соціального працівника, проаналізуйте їх. Визначте, яка модель імпонує Вам найбільше. Відповідь аргументуйте. Проаналізуйте останні наукові статі з теми лекційного заняття, окресліть коло основних проблем, що підняті у них та визначте ті, що потребують розв'язання.</p>
Оцінювати (Evaluate)	<p>Дайте оцінку ролі соціальної компетентності у Вашому професійному та особистісному становленні. Порівняйте можливості формальної, неформальної та інформальної освіти у професійному та особистісному становленні фахівця. Оцініть можливості студентського самоврядування у формуванні соціальної компетентності студентів. Оцініть переваги міжсекторної взаємодії університету на рівні соціального партнерства зі службами та організаціями громади. Подискутуйте на тему «Роль ментора у професійному та особистісному становленні майбутнього соціального працівника».</p>
Створювати (Create)	<p>Спроектуйте процес Вашого становлення як фахівця (з використанням методу «самофутурування») Запропонуйте власне визначення «соціальної компетентності особистості». Підготуйте та проведіть захід у межах Вашої академічної групи, спрямований на формування складових частин соціальної компетентності особистості. Проаналізуйте роботу студентського самоврядування Вашого факультету щодо формування соціальної компетентності студентів, визначте позитивні та негативні моменти, запропонуйте шляхи вдосконалення. Оберіть одну службу або організацію громади та розробіть напрями можливої взаємодії щодо формування соціальної компетентності студентів. Розробіть анкету та проведіть дослідження на власноруч обрану проблему з теми заняття. Розробіть фрагмент заняття (лекційного, практичного) з використанням методів, засобів, прийомів ефективного формування соціальної компетентності фахівця. Розробіть власний інструментарій формування соціальної компетентності студента.</p>

Джерело: розроблено автором

Список літератури:

1. Гусак П.М., Гусак Л.Є. Компетенції і компетентності у підготовці фахівця. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія.* 2015. Вип. 43. С. 7–10.
2. Завгородній І.В., Лазаренко К.П., Білера Н.В. Використання таксономії Блума під час оцінювання навчальної компетенції з гігієнічних знань. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи : матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, Полтава, 11-12 травня 2016 р. Полтава, 2016. С. 70–76.*
3. Карпівич Е.Ф., Краснова Т.И. Задачи и способы организации работы с текстом (на основе таксономии Б. Блума). *Работа с текстом. Серия «Современные технологии университетского образования».* Вып. 1. Минск : Прописи, 2003. С. 21–46.
4. Захарченко В.М., Луговий В.І., Рашкевич Ю.М., Таланова Ж.В. Розроблення освітніх програм: методичні рекомендації / за ред. В.Г. Кременя. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 120 с.
5. Соколюк О.М. Проблема оцінювання результатів освітнього процесу у відкритому інформаційно-освітньому середовищі навчання учнів. *Інформаційні технології і засоби навчання.* 2017. Т. 57, вип. 1. С. 25–37.
6. Пометун О., Гупан Н. Таксономія Б. Блума і розвиток критичного мислення школярів на уроках історії. *Український педагогічний журнал.* 2019. № 3. С. 50–58.
7. Школяренко В.В. Застосування таксономії Блума для вдосконалення підготовки військових фахівців. *Військова освіта.* 2015. № 2. С. 235–241.
8. Anderson L.W., Krathwohl D.R. A taxonomy for learning, teaching, and assessing. New York : Longman, 2001. 156 p.

References:

1. Husak, P.M., & Husak, L.Ye. (2015). Kompetentsii i kompetentnosti u pidhotovtsi fakhivtsia [Competences and competencies in training of specialists]. *Scientific notes of Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University. Series : Pedagogy and psychology*, issue 43, pp. 7–10.
2. Zavorodnii, I.V., Lazarenko, K.P., & Bilera, N.V. (2016). Vykorystannia taksonomii Bluma pid chas otsiniuvannia navchalnoi kompetentsii z hiiienichnykh znan [Use of Bloom's taxonomy in the assessment of educational competence in hygienic knowledge]. *Current issues of linguistics, professional language didactics, psychology and pedagogy of higher education: materials of the I All-Ukrainian scientific-practical conference with international participation (Ukrainian, Poltava, May 11-12, 2016).* Poltava, pp. 70–76.
3. Karpievich, E.F., & Krasnova, T.I. (2003). Zadachi i sposoby organizatsii raboty s tekstom (na osnovе taksonomii B. Bluma) [Tasks and methods of organizing work with text (based on B. Bloom's taxonomy)]. *Work with text. «Series Modern technologies of university education»*, issue 1, pp. 21–46.
4. Zakharchenko, V.M., Luhovyi, V.I., Rashkevych, Yu.M., & Talanova, Zh.V. (2014). Rozroblennia osvitnikh prohram: metodychni rekomendatsii/za red. Vh. Kremenia [Development of educational programs: methodical recommendations]. Kiev: DP «NVTs «Priorytety», 120 p. (in Ukrainian)
5. Sokoliuk, O.M. (2017). Problema otsiniuvannia rezultativ osvitnoho protsesu u vidkrytomu informatsiino-osvitnomu seredovyshchi navchannia uchniv [The problem of assessment of educational process results in an open information-educational environment for teaching students]. *Information Technologies and Learning Tools.* T. 57, vol. 1, pp. 25–37.
6. Pometun, O., & Hupan, N. (2019). Taksonomiia B. Bluma i rozvytok krytychnoho myslennia shkoliariv na urokakh istorii [Bloom's taxonomy and critical thinking of students in history lessons]. *Ukrainian Educational Journal*, no. 3, pp. 50–58.
7. Shkoliarenko, V.V. (2001). Zastosuvannia taksonomii Bluma dlia vdoskonalennia pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv [Application of Bloom's taxonomy for advanced training of military specialists]. *Military Education*, no. 2, pp. 235–241.
8. Anderson, L.W., & Krathwohl, D.R. (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing. New York: Longman, 156 p.